

Iran: nowe perspektywy w relacjach z Polską

CENTRUM
STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH

Analiza

| Małgorzata Bonikowska, Michał Szczypiński, Andrzej Turkowski

Z polskiej perspektywy, Iran jest dziś jednym z najbardziej obiecujących kierunków rozwoju relacji ekonomicznych z państwami pozaeuropejskimi. Zniesienie sankcji UE i USA otworzyło możliwość swobodniejszego działania, a podpisanie we wrześniu 2015 roku polsko-irańskiej umowy o współpracy gospodarczej przybliżyło ten ponad 80-milionowy rynek polskim firmom zainteresowanym ekspansją zagraniczną. Dodatkowe szanse wiążą się z dobrymi kontaktami irańskich partnerów w regionie Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej. Minusem jest natomiast fakt, iż wchodzimy szerzej na ten rynek dopiero teraz.

IRAN: NOWE PERSPEKTYWY W RELACJACH Z POLSKĄ | Małgorzata Bonikowska, Michał Szczygielski, Andrzej Turkowski

2

Tuż po zawarciu porozumienia dotyczącego znoszenia sankcji Zachodu wobec Iranu, do Teheranu udały się rzesze polityków oraz przedsiębiorców, szukających ustanowienia bądź przywrócenia kontaktów politycznych i biznesowych. Nie powinno to dziwić, ponieważ Iran jest niezwykle atrakcyjnym partnerem ze względu na swój potencjał polityczny i gospodarczy, w tym silne więzi w regionie Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej. Już teraz jest drugą potęgą gospodarczą regionu (po Arabii Saudyjskiej) z PKB wartym 416 mld dol. w 2015 r. Według szacunków ONZ, wzrost gospodarczy ma sięgnąć w tym roku około 4,8 proc. Co więcej, nawet ostrożne szacunki mówią, że w nadchodzącej dekadzie Iran wygeneruje wzrost gospodarczy na poziomie porównywalnym do Włoch. Otwiera to nowe szanse również dla Polski, której rząd szybko podjął działania na rzecz zdynamizowania relacji z Teheranem.

IRAŃSKI POTENCJAŁ

Podstawy do optymistycznych prognoz opierają się na wielu atutach Iranu, w tym przede wszystkim ogromnym rynku wewnętrznym (ponad 80 milionów obywateli, co daje 2. po Egipcie miejsce na Bliskim Wschodzie) oraz potężnych złożach ropy (4. miejsce na świecie) i gazu ziemnego (2. miejsce na świecie). Do tego dochodzą m.in.: tania i dobrze wykształcona siła robocza, niskie ceny energii oraz dobra infrastruktura telekomunikacyjna. Irańskie

społeczeństwo jest młode (60 proc. populacji ma poniżej 30 lat) i nie może doczekać się otwarcia na świat. Współpracy z zachodnimi partnerami zagranicznymi niecierpliwie oczekuje również biznes.

Przez wiele lat wymianę gospodarczą Iranu ze światem poważnie ograniczały kolejne sankcje ONZ i Unii Europejskiej (m.in. blokada transakcji finansowych i odcięcie od sieci SWIFT), będące efektem podejrzeń, że władze w Teheranie dążą do budowy broni atomowej. Jednocześnie Iran rozwijał kontakty handlowe z krajami regionu oraz gospodarkami wschodzącymi, wykorzystując przy tym rozmaite wybiegi (korzystanie z pośredników, rozliczenia w złocie lub barterem) w celu ominięcia ograniczeń w rozliczeniach płatności. Na izolacji Iranu najbardziej skorzystały Chiny, będące obecnie najważniejszym partnerem handlowym (obroty na poziomie prawie 44 mld dolarów w 2014 r., w tym pierwsze miejsce pod względem importu z Iranu i drugie, jeśli chodzi o eksport). Na kolejnych miejscach plasują się: Zjednoczone Emiraty Arabskie (największy eksporter towarów do Iranu, wartych w 2013 r. 23,3 mld euro), Indie (obroty rządu 11 mld euro w 2013 r.) oraz Turcja (obroty na poziomie 10,7 mld euro w 2013 r., z czego 7,2 mld euro przypada na eksport do Turcji). Z kolei Unia Europejska, przez wiele lat zajmująca pozycję największego partnera handlowego Iranu, obecnie znajduje się na szóstym miejscu. Nie oznacza to oczywiście, że poszczególne kraje całkowicie zerwały

IRAN: NOWE PERSPEKTYWY W RELACJACH Z POLSKĄ | Małgorzata Bonikowska, Michał Szczygielski, Andrzej Turkowski

3

Zniesienie sankcji Zachodu wobec Teheranu to szansa, by przekuć potencjał polsko-irańskiej współpracy na konkretne inicjatywy.

współpracę gospodarczą z Iranem. Najważniejszymi partnerami handlowymi Teheranu w UE są: Niemcy (2,4 mld euro eksportu oraz 280 mln euro importu w 2014 r.), Włochy (1,2 mld euro eksportu oraz 441 mln euro importu w 2014 r.) oraz Francja (454 mln euro eksportu oraz 29 mln euro importu w 2014 r.).

POROZUMIENIE WIEDŃSKIE

Mimo polityki izolacji ze strony Zachodu, Iran jest jednym z rozgrywających na Bliskim Wschodzie i stanowi przeciwwagę w regionalnej rywalizacji z Arabią Saudyjską i jej sunnickimi sojusznikami. Relatywna stabilność Iranu na tle pograżającego się w chaosie Bliskiego Wschodu, zmiana roli Stanów Zjednoczonych w regionie, ale też brak atrakcyjnych alternatyw dla kompromisu legły u podstaw międzyrządowej umowy, zawartej 14 lipca 2015 r. w Wiedniu pomiędzy USA, Unią Europejską, Wielką Brytanią, Francją, Niemcami, Rosją, Chinami i Iranem. Porozumienie miało historyczny charakter, ponieważ było pierwszym pozytywnym zwrotem w relacjach Zachodu z Teheranem od islamskiej rewolucji

w Iranie w 1979 r. i prawdopodobnie zakończyło trudny okres we wzajemnych stosunkach, utrzymujący się od połowy ubiegłej dekady.

Umowa zakładała ograniczenie skali i ścisłą kontrolę programu atomowego Iranu, co miało zmniejszyć ryzyko budowy przez ten kraj broni atomowej. Porozumienie przewidywało także znoszenie sankcji nałożonych przez ONZ, UE oraz USA (rozłożone na dwa etapy), uzależnione od postępów w skomplikowanym procesie implementacji zapisów umowy. Pierwszy etap łagodzenia większości sankcji (po potwierdzeniu wypełnienia zobowiązań przez Iran przez Międzynarodową Agencję Energii Atomowej) rozpoczął się na początku 2016 r.

SPRAWDZONY PARTNER

Zawarcie porozumienia wiedeńskiego oznacza szansę na nowe otwarcie w relacjach Warszawy z Teheranem. Dobre ramy dla rozwoju współpracy Polski z tym państwem stwarza bogata (sięgająca XV w.) i przyjazna historia relacji obu narodów. Za początek polsko-irańskich stosunków można uznać 1474 r.,

IRAN: NOWE PERSPEKTYWY W RELACJACH Z POLSKĄ

| Małgorzata Bonikowska, Michał Szczygielski, Andrzej Turkowski

4

Młode i energiczne irańskie społeczeństwo z niecierpliwością oczekuje otwarcia na świat. Z perspektywy Polski, współpraca z ponad 80-milionowym Iranem otwiera nowe gospodarcze szanse w regionie Bliskiego Wschodu i Azji Centralnej.

gdy król Kazimierz Jagiellończyk przyjął poselstwo z Persji. W XVI i XVII w. oba państwa próbowały zawiązać sojusz, natomiast w okresie zaborów Persja była jedynym krajem świata (obok Turcji), które nie uznało likwidacji polskiej państwowości. Dwustronne relacje utrzymywały się na wysokim poziomie również w dwudziestoleciu międzywojennym. W 1927 r. Polska i Persja zawarły obowiązujący do dziś Traktat o przyjaźni, zaś rok później nawiązano stosunki dyplomatyczne na szczeblu poselstw. Szczególnie ważne z punktu widzenia Warszawy było udzielenie przez Iran w czasie II wojny światowej schronienia ponad 120 tys. Polaków z armii gen. Władysław

Andersa, repatriantom z ZSRR. W 1962 r. przedstawicielstwa dyplomatyczne obu krajów podniesiono do rangi ambasad. W latach 90. nastąpiło osłabienie dwustronnych relacji politycznych, lecz nie dotyczyło to sfery gospodarczej (w latach 1991-92 wartość wymiany handlowej pomiędzy oboma państwami osiągała 500 mln dol. rocznie). Od 2013 r. obserwuje się ponowne zacieśnienie polsko-irańskich stosunków, zapoczątkowane konsultacjami na szczeblu podsekretarzy stanu w Teheranie. Następnie Iran odwiedził minister spraw zagranicznych RP. Zapowiedź dalszego rozwoju relacji i ich umacniania stanowią uruchomienie przez Polskę rządowego

IRAN: NOWE PERSPEKTYWY W RELACJACH Z POLSKĄ | Małgorzata Bonikowska, Michał Szczygielski, Andrzej Turkowski

5

programu *Go Iran*, ogłoszone w 2015 r. przez resort gospodarki, a także zawarcie polsko-irańskiej umowy o współpracy ekonomicznej we wrześniu ubiegłego roku.

Za nowym otwarciem w stosunkach z Iranem przemawiają nie tylko długa historia dwustronnych relacji i sprzyjający kontekst międzynarodowy. Irańczycy, wywodzący się z ludów indoeuropejskich, są mentalnie bliżsi Europejczykom, niż np. Arabowie, a zarazem posiadają doskonałe kontakty handlowe w Azji Środkowej i na Bliskim Wschodzie. Dlatego Iran może stać się dla polskich firm platformą ekspansji gospodarczej w całej zachodniej i centralnej części Azji.

NIEWYKORZYSTANE MOŻLIWOŚCI

Wartość polsko-irańskiej wymiany handlowej kształtowała się w 2014 r. na poziomie ponad 57 mln euro, z czego polski eksport wyniósł 34,9 mln euro (głównie pompy wtryskowe do paliwa lub oleju, aparatura do transfuzji, przyrządy medyczne, elektrody z grafitu), a import 22,4 mln euro (głównie winogrona suszone i sliwki, pistacje oraz podroby zwierzęce). 2015 r. przyniósł niewielkie ożywienie dwustronnej współpracy. W okresie styczeń – listopad ubiegłego roku wartość polskiego eksportu do Iranu wyniosła około 34,8 mln euro, natomiast importu – około 26,1 mln euro. W ciągu trzech ostatnich lat Polska i Iran notowały systematyczny spadek wysokości wzajemnych obrotów, co kon-

trastowało z efektami współpracy innych państw Europy Środkowej z Teheranem. Dobrym przykładem jest Litwa – wartość jej eksportu do Iranu wzrosła w 2012 r. aż czternastokrotnie i osiągnęła 261,3 mld dol. Iran nie należy też do krajów, w których Polska poszukiwała dotychczas szans na rozwój inwestycji (nawet biorąc pod uwagę wyłącznie państwa Bliskiego Wschodu i Azji Centralnej).

Obie strony zgodnie podkreślają, że poziom współpracy gospodarczej nie odpowiada jej potencjałowi. Trudno się z tym nie zgodzić, zważywszy na fakt, że jeszcze w 2011 r. obroty handlowe sięgały 167 mln euro, nie mówiąc o ich wysokości na początku lat 90. Na niski poziom wymiany wpływały dotychczas przede wszystkim: zaostrzenie reżimu sankcji przez UE i związane z tym trudności w obrocie pieniężnym, niewielka wiedza wśród polskich przedsiębiorców o możliwościach handlu w branżach nieobjętych sankcjami, jak również negatywny obraz Iranu (w 2013 r. aż 66% Polaków wypowiedziało się o nim nieprzychylnie). Odwróceniu tego trendu i wykorzystaniu nowych szans związanych ze znośnięciem sankcji ma służyć aktywność władz państwowych: szereg wizyt przedstawicieli polskich władz i biznesu, wspomniane uruchomienie programu *Go Iran* oraz nowa umowa o współpracy gospodarczej z Iranem z 26 września 2015 r.

IRAN: NOWE PERSPEKTYWY W RELACJACH Z POLSKĄ | Małgorzata Bonikowska, Michał Szczygielski, Andrzej Turkowski

6

PERSPEKTYWICZNE BRANŻE

Iran powinien być postrzegany przez polskich przedsiębiorców jako wielki potencjalny rynek zbytu (ok. 80 mln konsumentów), wciąż słabo spenetrowany przez konkurencyjne podmioty z innych państw. Wśród branż i obszarów szczególnie obiecujących dla polskich eksporterów zainteresowanych współpracą z Iranem wymienia się:

1. sektor rolno-spożywczy (w tym owoce, przetwory i mrożonki, produkty mleczarskie czy słodyczne; Iran importuje 85 proc. produktów rolno-spożywczych),
2. przemysł kosmetyczny, farmaceutyczny,
3. maszyny i urządzenia wydobywcze,
4. technologie związane z efektywnością energetyczną,
5. maszyny rolnicze oraz do przetwórstwa rolno-spożywczego,
6. branżę transportową (lokomotywy, tramwaje, wagony, części samochodowe),
7. chemię budowlaną,
8. meble,
9. sprzęt medyczny,
10. materiały budowlane i dekoracyjne,
11. odzież,
12. sprzęt RTV, AGD,
13. wyroby ze szkła i kryształu oraz wyroby przemysłu metalurgicznego, odlewnictwa metali i obróbki metali,
14. tworzywa sztuczne,
15. usługi telekomunikacyjne,
16. ochronę środowiska.

Potencjał dla polskich firm stwarza także irański sektor wydobywczy, w tym w szczególności w zakresie poszukiwania surowców. Istnieje również potrzeba przedstawienia przez polskie uczelnie oferty studiów inżynierskich i medycznych dla irańskich studentów. Ponadto, Irańczycy otwarci są na wsparcie ze strony polskich specjalistów, m.in. w sektorze rolniczym, stoczniowym, czy też ochrony środowiska. •

1927

Traktat o przyjaźni pomiędzy Rzeczpospolitą Polską i Cesarstwem Persji (obowiązujący do dziś)

1979

Rewolucja islamska ajatollaha Chomeiniego w Iranie, obalenie szacha Mohammada Rezy Pahlawiego

2013

Hassan Rouhani zastępuje Mahmuda Ahmadineżada na stanowisku prezydenta Iranu

14 lipca 2015

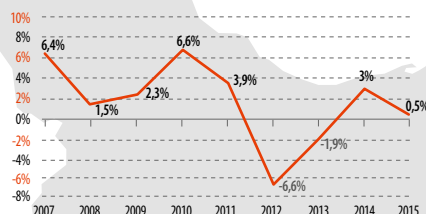
Porozumienie wiedeńskie o ograniczeniu programu atomowego Iranu i stopniowym znoszeniu sankcji Zachodu

81,8 mln osób

Tyle osób mieszka w Iranie. To więcej, niż w Niemczech – największym państwie UE (80,9 mln)

Źródło: CIA World Factbook 2015

Dynamika PKB w Iranie (w %)

Źródło: Bank Światowy 2015, CIA World Factbook 2015

17 100 dol.

Tyle wyniósł w 2014 r. PKB w przeliczeniu na mieszkańca (PPP) w Iranie – to o 32% mniej, niż w Polsce

Źródło: CIA World Factbook 2015

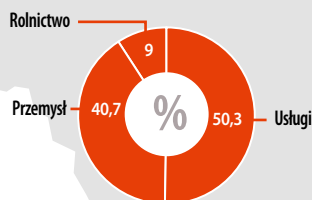
29

gospodarka świata w 2014 r.

(wg PKB w dol., ceny bieżące)

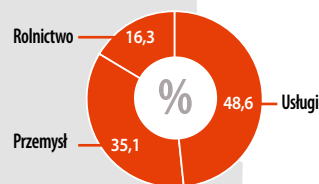
Źródło: MFW 2014

Struktura wytwarzania PKB (w 2014 r.)

Źródło: CIA World Factbook 2015

Struktura zatrudnienia (w 2013 r.)

Źródło: CIA World Factbook 2015

2

miejsce na świecie pod względem zasobów gazu ziemnego. Iran posiada 18,2% światowych rezerw

Źródło: Explorationworld.com, 2014

4

miejsce na świecie pod względem rezerw ropy naftowej. To 9,3% światowych złóż

Źródło: BP 2014

4,8%

Taki wzrost gospodarczy może osiągnąć Iran w 2016 r. (wg szacunków ONZ)

99,8%

Taki odsetek dzieci w Iranie rozpoczyna edukację w szkole podstawowej. Iran zajmuje pod tym względem 5. miejsce na świecie

Źródło: Global Competitiveness Report WEF 2014-15

44

miejsce na świecie pod względem jakości nauczania przedmiotów ścisłych w szkołach

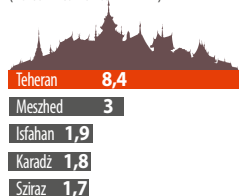
Źródło: Global Competitiveness Report WEF 2014-15

28,3 lat

Tyle wynosi mediana wieku w Iranie. To oznacza młode społeczeństwo, bo dla UE wynosi ona 42,2 lat

Źródło: CIA World Facebook 2015, Eurostat 2015

Największe miasta w Iranie (liczba mieszkańców w mln)

Źródło: CIA World Factbook 2015

73,4%

Taki odsetek populacji Iranu mieszka w miastach. To o 13% więcej, niż w Polsce

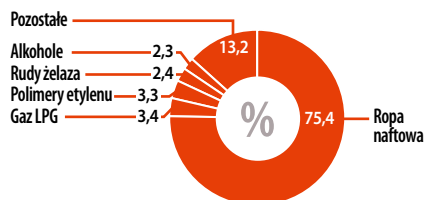
Źródło: CIA World Factbook 2015

99,4%

Taki odsetek mieszkańców Iranu stanowią muzułmanie (w zdecydowanej większości szyici)

Źródło: CIA World Facebook 2015

Struktura towarowa eksportu Iranu w 2014 r.

Źródło: Observatory of Economic Complexity 2015

95,7 mld dol.

Tyle wart był w 2014 r. eksport Iranu; to o blisko 40% więcej, niż 10 lat wcześniej

Źródło: CIA World Facebook 2015, Index Mundi 2015

Główni partnerzy handlowi Iranu w 2014 r.

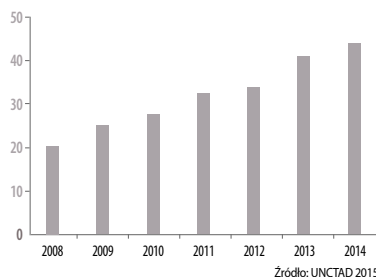
Źródło: CIA World Facebook 2015

930

Liczba parków i stref przemysłowych w Iranie w 2014 r. W celu wspierania rozwoju nowoczesnych technologii, planuje się utworzenie 50-60 kolejnych takich jednostek

Źródło: Iran Daily 2014

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Iranu (w mld dol.)

Źródło: UNCTAD 2015

43 mld dol.

– to wartość wszystkich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Iranie w 2014 r.

Źródło: UNCTAD 2015

46,8 mln

Tyłu obywateli Iranu miało w 2014 r. dostęp do Internetu (57,2% populacji)

Źródło: Internetworldstats.com, 2015

68

Obecność tylu rodzajów minerałów udokumentowano na terytorium Iranu. W kraju funkcjonuje ponad 4 tysiące kopalń

Źródło: Trade Arabia 2015

15 mld dol.

Tyle planuje wydać rząd Iranu na rozwój sektora wydobywczego oraz zwiększenie produkcji stali, miedzi i aluminium w latach 2015-2020

Źródło: Trade Arabia 2015

Łatwość prowadzenia biznesu w Iranie i Polsce według Doing Business 2016

Kategoria	Pozycja kraju na 189 państw:	
	Iran	Polska
Zakładanie biznesu	87.	85.
Pozwolenia na budowę	69.	52.
Dostęp do elektryczności	88.	49.
Rejestrowanie własności	91.	41.
Dostęp do kredytów	97.	19.
Ochrona inwestora	150.	49.
Płacenie podatków	123.	58.
Handel ponadgraniczny	167.	1.
Dochożenie praw kontraktowych	62.	55.
Ogłaszanie upadłości	140.	32.
Pozycja w rankingu ogólnym	118.	25.

Źródło: Doing Business 2016, Bank Światowy

16

Tyle obiektów ze Światowej Listy Dziedzictwa UNESCO znajduje się w Iranie (9. miejsce w światowym rankingu). To o dwa obiekty więcej, niż w Polsce

Źródło: UNESCO 2015

120 tys.

Tyłu polskich uchodźców z armii gen. Władysława Andersa, ewakuowanych ze Związku Radzieckiego, przyjął Iran podczas II wojny światowej

CSM jest niezależnym, pozarządowym ośrodkiem analitycznym zajmującym się polską polityką zagraniczną i najważniejszymi problemami polityki międzynarodowej. Fundacja została zarejestrowana w 1996 r. CSM prowadzi działalność badawczą i edukacyjną, wydaje publikacje, organizuje konferencje i spotkania, uczestniczy w międzynarodowych projektach we współpracy z podobnymi instytucjami w wielu krajach. Tworzy forum debaty i wymiany idei w sprawach polityki zagranicznej, relacji między państwami oraz wyzwań globalnego świata. Działalność CSM jest adresowana przede wszystkim do samorządowców i przedsiębiorców, a także administracji centralnej, polityków, dyplomatów, politologów i mediów. Od 2009 r. CSM jest uznawany za jeden z najlepszych think tanków Europy Środkowo-Wschodniej w badaniu „The Leading Public Policy Research Organizations In The World” przeprowadzanym przez Uniwersytet Pensylwanii.

